

TURUN YLIOPISTON MUSEOLOGIAN OPETUKSEN VAIHEITA JA VAIKUTTAVUUTTA VIIDELLÄ VUOSIKYMMENELLÄ

Artikkeli tarkastelee museologian kehittymistä yliopistoaineena Turun yliopiston museologian oppiaineen vaiheiden kautta. Tarkastelujakso alkaa 1980-luvulta ja päättyy uusimman opetussuunnitelman laatimiseen vuonna 2024. Aineistona ovat museologialle laaditut opetussuunnitelmat, joiden tukena on käytetty haastatteluita. Aineisto avaa näkymiä museologian vaikuttavuuteen sekä akateemisena oppiaineena tieteenalan kehityksen näkökulmasta että museotyön kentille ulottuvana tutkimuksen ja opetuksen vaikuttavuutena. Museologian oppiaineen kehityksessä heijastuvat humanistisen tutkimuksen ja erityisesti kulttuurien tutkimuksen käänneet. Opetus on huomionnut museotyön muutoksia ja uudet tutkimusteemat ovat kietoutuneet osaksi opetusta. Kestävyyteen ja kasviperintöön liittyvät teemat ovat vahvistuneet erityisesti viimeisen vuosikymmenen aikana. Museologialle tyypillinen teorian ja käytännön lomittuminen välittyy opetussuunnitelmissa läpi vuosikymmenten.

Asiasanat: museologia, museot, yliopistopedagogiikka, opetussuunnitelmat, museola, museotyö, vaikuttavuus

Johdanto

Pidimme lokakuussa 2023 Turun yliopiston museologian oppiaineessa ideointipalaverin uuden opetussuunnitelman valmistelemiseksi vuosille 2024–27. Artikkelin kirjoittajat toimivat tuolloin museologian yliopistonlehtorina ja museologian avoimen yliopiston opettajana Turun yliopistossa. Palaverissa mukana oli myös muuta museologian avoimen yliopiston opettajakuntaa, opintosihtööri sekä museologian ainejärjestö Museion ry:n opiskelijaedustajia. Palaveris-

sa kirjattiin ylös museologian opetuksessa olennaisina pidettyjä asioita sekä nimenomaan Turun yliopiston museologialle tärkeitä erityispiirteitä. Kootut ajatukset edustivat niin laajempia opetuksen linjauksia kuin arkisia käytännön asioita. Muistiin merkittiin myös käsite “yhteiskunnallinen vaikuttavuus”, ja sen ympärille mainintoja yhteiskuntakriittisyydestä, kulttuurisesta ymmärryksestä, kulttuuriperinnön elävöittämisestä, perinteistä ja juurista. Läsnaolijat määrittelivät museologian tehtäväkentän siis varsin laajaksi sekä yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen ja vaikuttavuuden olennaiseksi osaksi museologian opetus- ja tutkimustehtävää. Yhteisen ideoinnin tuloksena museologian aineopintoihin luotiin myös uusi kurssi, *Museologiaa tekemällä*, jonka pääpaino on elävässä perinnössä ja materiaalista kulttuuria kannattelevissa ylisukupolvisissa taidoissa. Kurssi nähtiin keinoksi tuoda vielä entistä paremmin näkyväksi museologiaan ja museotyöhön kuuluvaa kulttuurista ymmärrystä materiaaleista, taidoista ja perinteistä, joiden osajia on Suomessa yhä harvemmassa.

Suomalaiset yliopistot opettavat museologiaa moninaisin lähtökohdin ja rajauksin. Ainoastaan Jyväskylän yliopisto tarjoaa museologiaa maisteriopintoina ja jatkotutkintovaihtoehtona, perusopintoja voi opiskella myös avoimessa yliopistossa¹. Turun yliopiston lisäksi Helsingissä, Oulussa ja Tampereella opetetaan museologian sivuaineopintoja. Turussa museologian perusopintoja (25 op) on mahdollista opiskella omina kokonaisuuksinaan Turun ja Porin kampuksilla sekä avoimessa yliopistossa, minkä lisäksi Turun kampuksella tarjolla on myös museologian aineopinnot (35 op). Helsingissä museologian opintokokonaisuus (30 op) kuuluu kulttuuriperinnön maisteriohjelman valinnaisiin opintoihin, joita on osin mahdollista suorittaa avoimen yliopiston kautta². Oulun yliopistossa museologian opinnot on sulautettu osaksi kulttuuriperinnön sivuainekokonaisuutta³. Tampereen yliopisto tarjoaa puolestaan perusopinnot (25 op) joka kolmas vuosi osana historian tutkinto-ohjelmaa⁴.

Turun yliopistossa museologian opetus käynnistyi vuonna 1982, kun arkeologian professori Unto Salo näki tärkeäksi kehittää museoammatillista koulutusta⁵. Perusopintojen lisäksi aineopintoja on tarjottu vuodesta 1997, ja vuodesta 1998 lähtien museologialla on ollut yksi vakituinen opetuksesta vastaava tutkija. Turun yliopiston Turun kampuksella museologia on nykyisin Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen suljettu sivuaine, johon on haettava sivuainekokeen kautta. Museologian opiskelijat ovat varsin monitieteinen ja -taustainen yhteisö, sillä opiskelijaksi on voinut 1997 lähtien hakeutua humanististen tieteiden lisäksi luonnontieteellisestä ja myöhemmin

myös muista tiedekunnista. Etenkin viime vuosina opiskelijoita on tullut esimerkiksi biologiasta ja kasvatustieteistä sekä humanististen tieteiden puolelta eri kielten oppiaineista, mediatutkimuksesta ja kirjallisuustieteistä. Niin sanotut perinteiset museoaineet ovat silti edelleen vankasti edustettuja. Jyväskyläsäkin opiskelijat ovat pääasiassa museoaineiden pääaineopiskelijoita, mutta joukkoon mahtuu satunnaisesti myös muita, erityisesti biologian opiskelijoita⁶.

Kysymme tässä artikkelissa, millä tavoin museotyön kehitys sekä museologisen tutkimuksen painopisteet näkyvät Turun yliopiston museologian opetussuunnitelmissa vuosina 1984–2027. Havainnoimme siis, miten opetussuunnitelmat sanoittavat museologiaa sekä museotyön vaikuttavuutta ja merkityksiä vuosikymmenten kuluessa. Kun analysoimme opetussuunnitelmien käsitteellistä rakentumista, kiinnitämme erityistä huomiota niissä eri aikoina heijastuviin arvoihin, ihmiskäsityksiin sekä yhteiskunnallisiin prosesseihin ja instituutioihin⁷. Opetuksen käytännön toimet, operatiivinen taso, jää puolestaan vähemmälle huomiolle. Perusrakenteeltaan opetussuunnitelmat ovat säilyneet samankaltaisina vuosikymmenestä toiseen, vaikka sisältöjä on jatkuvasti uudistettu. Aineopintoihin on aina kuulunut projektityöskentelyä, jossa käsiteltävät aiheet seuraavat museoalan virtauksia ja ajankohtaisia kysymyksiä. Museologian tuntiopettajat tulevat suurimmaksi osaksi kentältä, museotyön arjesta. Museologialla onkin aina ollut vahva ammatillinen ulottuvuus, mikä on välittynyt myös opetussuunnitelmiin.

Museologian oppiaineen vaikuttavuuden on Turussa koettu olevan niin sanotusti kokoaan suurempaa, vaikka oppiaineen resurssit ovat vaatimattomat. Pohdimme, mitä tällä käytännössä tarkoitetaan ja miten ajatus nivoutuu museologian ja museoalan välisiin kytköksiin. Millaisia tutkimuksellisia juonteita opetuksessa näkyy? Miten museologian opetusta on uudistettu ja miten vaikuttavuuden käsite yhdistyy uudistusajatuksiin? Kiinnitämme havaintomme myös museoalan käännteisiin sekä eurooppalaisen museologian kehitykseen.

Aineisto ja tutkimuskirjallisuus

Aineistomme koostuu Turun yliopiston museologian oppiaineen opetussuunnitelmista vuosilta 1984–2027 (pois lukien 1998–99 ja 2008–10, joita ei ollut käytettävissä) sekä viimeisimmän uudistuksen aikana syntyneistä dokumenteista. Uusimmassa, keväällä 2024 valmistuneessa opetussuunnitelmatyössä suunniteltiin museologian opintojen kuvaukset ja rakenne seu-

raavaksi kolmeksi vuodeksi sekä kehitettiin museologian avoimen yliopiston opetusta ideoimalla uusi, aiempaa laajempi *Museologian puutarhakurssi* (10 op). Tässä yhteydessä arvioitiin museologian vaikuttavuutta sekä pohdittiin tulevaisuuden suuntia ja tarpeita museokentällä. Samalla keskusteltiin museologian oppiaineen muuttumisesta ajan kuluessa, mitä koettiin tarpeelliseksi kartoittaa käytännössä. Päätelmämme julkaistaan nyt tässä artikkelissa. Molemmilla kirjoittajilla on myös kokemuksia ja muistoja museologian opetuksesta opiskelijana Turun yliopistossa 2000-luvulla, joten kokemuksellinen tieto vaikuttanee sekin aineiston analyysiin.

Opetussuunnitelmia koskeva yliopistopedagoginen tutkimus erottaa käsitteet *kirjoitettu*, *toteutunut* ja *koettu opetussuunnitelma*. Lisäksi puhutaan piilo-opetussuunnitelmasta, jolloin opetussuunnitelman sisältö ei ole kokonaisuudessaan kirjattu ja avoimesti saatavilla.⁸ Käsittelemme tässä pääsääntöisesti kirjoitettuja opetussuunnitelmia (*written curriculum / official curriculum / curriculum in policy*), jolloin toteutuneet ja varsinkin koetut opetussuunnitelmat saattavat poiketa siitä, mihin kirjoitetulla versiolla on pyritty. Havainnoimme opetussuunnitelmista erilaisia osaamisen tasoja – tieteellisiä, ammatillisia, sosiaalisia tai eettisiä – joita sanoitetaan sekä tietojen että taitojen ja asenteiden kautta. Kytämme nämä tasot museologian ja museotyön vaikuttavuuden analyysiin. Lisäksi tunnistamme kohderyhmiä, joita opetussuunnitelmat pyrkivät puhuttelemaan: opiskelijoita, opettajia ja yliopistoa, niin käytännön hallinnon kuin tiedepolitiikankin näkökulmista.⁹ Opetussuunnitelma viestii myös sidosryhmille, jolloin suunnitelmat toimivat ikään kuin käyntikortteina oppiaineen edustamalle kentälle¹⁰. Museologian opetussuunnitelmat vaikuttavat osaltaan siihenkin, miten museologian opiskelijat soveltavat opintojaan työelämässä.

Opetussuunnitelmien ohella käytettävissämme oli toistaiseksi arkistoitamaton haastatteluaineisto niin sanotusta veteraanikansatieteilijöiden haastatteluprojektista, jota Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry on toteuttanut vuodesta 1990 alkaen. Vuosina 1990–2005 tehdyt haastattelut on taltioitu Kansallisarkistoon, mutta myöhempiä haastatteluja ei ole arkistoitu. Projektissa haastattelimme vuonna 2018 Turun yliopiston museologian tutkijana toiminutta Sirkku Pihlmania sekä niin sanotun *fokaus*-oppiaineryhmän (folkloristiikka, kansatiede ja uskontotiede) opetushenkilökuntaa.

Lisäksi olemme perehtyneet museologiasta ja sen yliopisto-opetuksesta kirjoitettuun tutkimuskirjallisuuteen. Erityisesti Suomen osalta julkai-

suja on saatavilla suhteellisen heikosti, mikä johtunee pääosin museologian opetuksen niukoista resursseista. Opetushenkilökuntaa on museologiassa vähänlaisesti, jolloin resurssit ohjautuvat opetukseen julkaisujen tuottamisen sijaan. Yliopistopedagogiselta kannalta mielenkiintoisia julkaisuja ovat kuitenkin Suzie Thomasin ja kumppaneiden¹¹ artikkeli Helsingin yliopiston museologian (*museum studies*) opetussuunnitelman uudistamisesta sekä Sirkku Pihlmanin¹² arvio Turun yliopiston museologian käytänteistä. Museologian yliopisto-opetuksen vaiheista Suomessa on puolestaan kirjoittanut Janne Vilkkuna¹³, ja Jyväskylän yliopiston museologian opetuksen vaiheisiin ovat perehtyneet Anne-Maija Malmisalo-Lensu ja Minna Mäkinen¹⁴.

Vuonna 2021 julkaistussa *Museum Studies – Building Theory and Practice* -artikkelikokoelmassa¹⁵ museologiaa tieteenalana käsitellään neljässä artikkelissa¹⁶, joista museologi Kerstin Smedsin artikkeli pyrkii kokoamaan skandinaavisen museologisen liikehdinnän viime vuosikymmenten aikana. Smeds kysyy, millaista museologiaa yliopistoissa oikein harjoitetaan: kriittistä ja yhteiskunnallista vaiko käytännöllistä ja soveltavaa? Kyseinen artikkelikokoelma on tuonut merkittävän lisän museologian opetusaineistoihin, mutta suomenkielisen kirjallisuuden puutetta sekään ei korvaa. Oppikirjoista *Museologia tänään*¹⁷ on edelleen ainoa museologiaa kokoavasti käsittelevä suomenkielinen teos. Sen edeltäjä, *Museologian perusteet*¹⁸ kuuluu nykyisin aktiivisen opetuskäytön sijaan museologian oppihistoriaan. Suomen museohistoriasta vuonna 2010 julkaistu kokoomateos¹⁹ käsittelee myös museotyön ammatillistumista sekä museologian vaiheita yliopisto-opetuksessa. Museoiden yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja vastuuta korostetaan puolestaan vuonna 2021 julkaistussa artikkelikokoelmassa *Marginaaleista museoihin*²⁰. Teoksen johdanto ei kuitenkaan mainitse museologiaa tieteenalana, vaan viittaa museoita käsitteleviin ”monitieteisiin tutkimuskeskusteluihin”²¹.

Ulkomaiset museologian opetusta käsittelevät julkaisut ovat hahmotelleet ajallista kaarta käytännönläheisestä ja soveltavasta museologiasta kohti kriittistä perinnöntutkimusta, mikä on välittynyt myös opetukseen. Museologian on nähty muokkautuvan osaksi laajempia tutkintokokonaisuuksia, kuten esimerkiksi kulttuuriperintöhallintoa (*heritage management*).²² Lisäksi on käsitelty humanististen tieteiden virtausten, esimerkiksi luokkaan ja sukupuoleen liittyvien tutkimusteemojen sekä dekolonisaation ja posthumanistisen tutkimuksen suhdetta museologiaan²³. Yliopistopedagogiikan saralta on nostettu esille esimerkiksi aktivistisen pedagogian soveltamista museo-

logiassa²⁴ ja pohdittu sitä, millaisia tulevia museotyöntekijöiden sukupolvia opetus tuottaa kentälle²⁵. Pohjoismaiden kohdalla huomiota on kiinnitetty esimerkiksi osaamisen rakentumiseen museotyössä²⁶.

Vaikuttavuuden määritelmät

Museotyön vaikuttavuutta (*impact*) on määritelty ja tulkittu museologian opetuksessa moninaisin tavoin viimeisen 40 vuoden aikana. Myös museoiden yhteiskunnallinen toimijuus on tunnistettu. Museoala on viime vuosina kiinnostunut esimerkiksi toiminnan taloudellisista vaikutuksista²⁷ sekä museoiden sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta²⁸. Suomalaisten museoiden hyvinvointivaikutuksia on pyritty mittaamaan rahallisen arvon kautta²⁹. Museoviraston johtamassa *MOI! Museums of Impact* -hankkeessa on puolestaan julkaistu eurooppalaisille museoille kehitetty yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen kannustava, laajasti vaikuttavuuden eri muotoihin kytkeytyvä itsearviointimalli³⁰. *Dynaamisen museon* konseptissa museotyön vaikuttavuus taas kohdistuu erityisesti ekologisen kestävyuden eli “ekososiaalisen sivistyksen” alueelle³¹. Museologian opetuksessa vaikuttavuus ymmärretään kuitenkin näitä tutkimuksia ja malleja laajemmin ja abstraktimmalla tasolla.

Opetussuunnitelmat sanoittavat vaikuttavuutta museoiden yhteiskunnallisen tehtävien ja merkityksen, mutta myös museotyön käytänteiden kautta. Museoiden vaikuttavuus ilmenee museotyön ajallisissa ja yhteiskunnallisissa konteksteissa, ja siihen voidaan suhtautua myös kriittisesti – problematisoiden vaikuttavuusdiskurssin ilmenemismuotoja eri aikoina. Toisaalta vaikuttavuus voi tarkoittaa museologian opetuksen vaikuttavuutta. Opetussuunnitelmatyön vaikuttavuus kohdistuu korkeakoulupolitiikan sekä museoalaan nivoutuvan yhteiskunnallisen keskustelun välityksellä sekä opiskelijoihin että opetushenkilökuntaan ja yliopistoon. Pidemmällä aikavälillä museologian opetuksen vaikuttavuus tulee näkyviin myös museotyössä, kun opiskelijat siirtyvät työelämään. Museologian opinnoissa opiskelijat muodostavat näkemyksiä museotoiminnan tarkoituksesta ja tavoitteista, mille perustalle oma ymmärrys museolaitoksesta ja museotyöstä alkaa rakentua.

Edellä mainitut vaikuttavuuden näkökulmat kiinnittyvät pääosin nykyhetkeen. Tavoitteenamme on kuitenkin tarkastella museologian opetuksen ja tutkimuksen kehittymistä viimeisen viiden vuosikymmenen aikana³². Tarkastelun pitkä aikajänne mahdollistaa nähdäksemme aikaisempaa paremman ymmärryksen

museologian nykyhetkestä sekä mahdollisista tulevaisuuksista. Pohdimme muutoksia vaikuttavuuden sekä erityisesti akateemisen työn perinteisen kolmijaon – tutkimuksen, opetuksen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden – näkökulmista.

Turun yliopiston museologian oppiaineen alkuvaiheet ja vakiintuminen 1982–2005

Käytännön tarpeisiin vastannut museologian opetus aloitettiin Turun yliopistossa lukuvuonna 1982–83 kulttuurien tutkimuksen laitoksen koulutusohjelman täydennysopetuksena, joka rahoitettiin yliopiston hallituksen työllisyysvaroista³³. Aloite opetuksen käynnistämiseksi tuli arkeologian professori Unto Salolta, jolla oli kiinteät yhteydet silloiselle museokentälle³⁴. Samoihin aikoihin, syksyllä 1983, museologian approbatur-opintoja alettiin tarjota myös Jyväskylässä³⁵. Umeåssa museologian opetus taas alkoi vuonna 1981³⁶, joten Suomessa varmasti seurattiin ruotsalaisen museologian kehitystä. Esimerkiksi suuri osa oppimateriaaleista oli 1980-luvulla ruotsinkielisiä.

Museologian ensimmäinen varsinainen opintosuunnitelma lukuvuodelta 1984–85 toteaa, että “museologia täydentää yliopistossa annettavaa museoaineiden opetusta ja antaa opiskelijoille tiedollisia valmiuksia käytännön museotyöhön.” Suunnitelma kuvailee, kuinka opiskelijat tutustutetaan museotyön ja museaalisen toiminnan historiaan ja tavoitteisiin sekä museon asemaan ja tavoitteisiin yhteiskunnassa. Opiskelija haluttiin perehdyttää keinoihin, joilla museo toteuttaa sille asetetut tehtävät. Tarkoituksena oli siis tarjota tuleville asiantuntijoille vankka perusta museotyölle ja museoiden kehittämiseksi. Museologian opetuksen lähtökohdat ovat samantyyppisiä muuallakin Euroopassa, kuten esimerkiksi Puolassa, jossa Jagellon yliopistossa Krakovassa aloitettiin museologian opetus etnologian yhteydessä jo vuonna 1960³⁷.

Museologian opintokokonaisuus koostui tuolloin seitsemästä luentokurssista ja kirjatentistä; opetus toistui kahden vuoden periodeissa. Opinnot oli rajattu kulttuurien tutkimuksen, historian, taiteentutkimuksen ja kulttuurihistorian koulutusohjelmien opiskelijoille, jotka opiskelivat vähintään kahden muuta museoainetta (arkeologia, kansatiede, kulttuurihistoria, Suomen historia, taidehistoria ja yleinen historia sekä vuodesta 2002 lähtien myös folkloristiikka). Perinteisten museoaineiden painotus oli siis opiskelijavalinnassa voimakas. Opintokokonaisuus koostui 15 opintoviikosta³⁸, joista laajin (5 ov) kokonaisuus oli *Museotyön historia ja yleistavoitteet*. Muut kurssit oli-

Taulukko 1. Museologian vuosikymmenet Turun yliopistossa.

	Tutkimuksen teemat (oppiaineen sidoksisuus oman ja lähialojen tutkimukseen)	Pedagogia (opetuksen vaikuttavuus)	Työelämälähtöisyys (yh-teiskunnallinen vaikuttavuus)
1982–	”Täydentää yliopistossa annettavaa museoaineiden opetusta”. Tällä tarkoitetaan perinteisiä museoaineita (arkeologia, kansatiede, taidehistoria, historia).	Käytännönläheisyys: ekskursioita ja demonstraatioita. Myös perinteisiä luentokursseja ja kirjaintenttejä.	Tavoitteena valmiudet käytännön museotyöhön: kurssien aiheisiin kuuluu museotyön historia ja tavoitteet, hallinto, kokonaiset, rakennukset, näytelyt ja yleisötyö.
1990–	Korostetaan museologian monitieteisiä lähtökoh- tia. Vuosikymmen lopulla opinnut avautuvat myös luonnontieteiden opiskelijoille. Yhteys arkeologiaan ja muuhun kulttuuri- en tutkimukseen vahva. Opetuksesta päävastuussa TY:n Kulttuurien tutkimuk- sen laitos ja oppiaineen vastuuhenkilönä arkeologi- an professori. Museologian teoreettisten näkökulmien korostuminen. Kulttuuriperintötyön analysointi ja problematisointi, etiikan ja vallan teemoja.	Opetustyön vakiintumisen aikaa. Museologian oppiaineelle oma tutkija, opiskelijakiintiöt tuhlataan. Luodaan opetusyhteistyö ÅA:n kanssa; kaksikielisyys sekä opetuksessa että kurssikirjallisuudessa. Korostetaan museo- ja kulttuuriperintötyön teoreettista perustaa sekä teorian ja käytännön törmäyttämistä. Aineopinnoissa projekti- ja pro-seminaarityöskentelyä, myös museoviestintää. Dokumentointiharjoituk- sia, näyttelysuunnittelua pienoismallien avulla, ekskursioita.	Opetuksessa korostuvat museo- ja kulttuuriperintötyön merkitys ja tehtävät yhteiskunnassa. Museoharjoittelu osaksi perusopinnoita. Myös aineopinnoissa vahva yhteys kentälle harjoitustöiden muodossa. Avoin yliopisto-opetus mahdollistaa museoiden työntekijöiden täydennuskoulutuksen yliopisto-opiskelijoiden kanssa. Johtoryhmässä edustaja myös Turun maakuntamuseosta.
2000–	Folkloristiikka ja musiikkitiede museoaineiden joukkoon. Valtakysymyksiä laajennetaan kohti arvottamisen ja esittämisen kysymyksiä, problematisoidaan myös kulttuuriperintöprosesseihin liittyvää osallistumista ja osallisuutta. Yhteistyötä nyt myös arkistotieteen opintojen kanssa. Ajankohtaisiin kysymyksiin pyritään vastaamaan vaihtuvateemaisten kurssien avulla.	Opintokokonaisuuksiin pieniä muutoksia, mutta sisällöt pysyvät suurinpiirtein samoina. Suoritusmuodoissa jatkuu käytännön läheisyys: on ekskursioita, dokumentaatio- ja näyttelysuunnitteluharjoituksia. Myös perinteisiä luentokursseja ja tenttejä. Perusopinnoissa painottuvat luokittelun, arvottamisen, vaalimisen, hoidon ja dokumentoinnin prosessit.	Myös aineopintoihin paikallinen museoharjoittelu. Museoiden asema yhteiskunnassa esillä ja problematisoinnin kohteena, kun uusi kurssi käsittelee museota organisaationa ja sen suhteita yhteiskunnan muihin toimijoihin.

2010–	Kiinnittyminen ajankohtaisiin tutkimusaiheisiin, kuten kulttuurinen kestävyys, humanistinen ympäristötutkimus ja digitaaliset ihmistieteet. Aloitetaan museopuutarha-kurssit. Osallistava ja saavutettava museo sekä museopedagogiikka monen kurssin keskiössä.	Tehdään digiloikka ja tarjolle tulee verkkokursseja. Tarjotaan museologian puutarhakurssi kenttäkurssina.	Museota tarkastellaan yhteiskunnan voimavaran, tulevaisuusorientuneesti ja vastuullisesti. Esillä erityisesti ympäristöasiat, huomiota myös erilaisiin marginaaliryhmiin. Tehdään tiivistä museoyhteistyötä, ja yhteistyökumppaniksi myös Luke.
2020–	Tutkimuksessa painopiste elävässä kasviperinnössä. Suuntautumista aikaisempaa vahvemmin myös aineettomaan kulttuuriperintöön, erityisesti perinnetaitoihin.	Projekti- ja ryhmätyöskentelyn painoarvo vahvistuu, perinteisiä kirjallisuuteen pohjautuvia tenttejä käytössä enää harvoin. Aineopinnoissa painotusta museologian teorioihin, josta uusi lukuoppiirimuotoinen kurssi.	Tiiviit yhteydet kentälle jatkuvat, mukana mm. muutamia pitkäaikaisia kohteita, joihin kohdistetaan tutkimusta ja opetusta. Avoimen yliopiston opinnot kootaan omaksi verkko-opintokokonaisuudeksi, joka osin integroitu perustutkinto-opetukseen.

vat *Museoiden hallinto ja organisaatio, Museorakennukset, Museoiden kokoelmat, Kokoelmien hoito* sekä *Museoiden tiedotus ja yleisöpalvelu*. Jo tuolloin kursseihin kuului useita ekskursioita, muun muassa Turun maakuntamuseoon, Turun taidemuseoon sekä Museovirastoon.

Kurssirakenne säilyi samana lukuvuoteen 1988–89, jolloin kurssien määrää supistettiin niitä yhdistämällä. Samat sisällöt ja aineistot kuitenkin säilyivät. Tässä vaiheessa opetussuunnitelma listaa ensimmäisen kerran museologian henkilökuntaa: neuvonta-assistentti Aino Nissinaho, tuntiopettajina toimineita museoalan ammattilaisia, kuten Knut Drake, Kari Appelgren, Erik Bergh, Jarmo Grönroos, Risto Koskinen, Juhani Kostet, Marja-Liisa Lehto, Solveig Sjöberg-Pietarinen sekä konservaatteorit Jorma Reilander ja Hannele Suominen.

Opetussuunnitelmasta 1991–92 on jäljitettävissä muutoksia museologian henkilökunnassa, kun tutkijan osa-aikaisessa pestissä toimi tuolloin Ulla Lähdesmäki ja oppiaineelle saatiin omaksi vastuuhenkilöksi arkeologian professori. Museologian opintojen kuvaukset nostivat aiempaa voimakkaammin esille museologian teoreettista tuntemusta. Edelliseen suunnitelmaan verrattuna löytyy myös lisäys, jonka mukaan museologia “yhdistää aineellista ja henkistä kulttuuriperintöä sekä luonnonympäristöä tutkivien tieteiden tu-

loksia museaalista lähtökohdista.” Korostettiin myös sellaisten käytännön taitojen kartuttamista, joihin muut museoaineet eivät antaneet valmiuksia. Museologian nähtiin opetussuunnitelmatekstin perusteella yhdistävän eri tieteenalojen tietoja ja välittävän kulttuuriperintötietoa yhteiskunnalle.

Vuonna 1994 museologiassa koettiin hallinnollisia muutoksia ja ap-probatur-opintokokonaisuus laajeni perusopinnoiksi (20 ov). Opetuksen järjestämisessä aloitettiin edelleen jatkuva yhteistyö Åbo Akademin kanssa, ja molemmille yliopistoille määriteltiin opiskelijakiintiöt. Valintakokeen asemasta etusijan saivat opiskelijat, joiden opinnot olivat pisimmällä kahdessa muussa museoaineessa. Opetuksesta Åbo Akademi vastasi etnologian ja taidehistorian oppiaineet. Tässä vaiheessa opintoihin sisällytettiin myös pakollinen museoharjoittelu (4 ov), joka piti suorittaa mieluiten ammatillisesti johdetussa kulttuurihistoriallisessa tai luonnontieteellisessä museossa, taidemuseossa, valtakunnallisessa erikoismuseossa tai maakuntamuseossa. Opetusta järjestettiin kahden vuoden sykleissä, mutta demonstraatioita vuosittain sekä kokoelma- että yleisöpalvelukurseilla. Museologian opiskelijat olivat tekemässä esimerkiksi arkeologian oppiaineen juhlanäyttelyä, ja yhteys Liedon Vanhalinnan museoon oli tiivis³⁹. Pitkän uran museologian tutkijana tehnyt Sirkku Pihlman aloitti vuonna 1995 Lähdesmäen sijaisena⁴⁰.

Avoimen yliopiston sekä Åbo Akademin kanssa tehdyn yhteistyön ansioista⁴¹ museologian opintoihin luotiin vuonna 1997 aineopintokokonaisuus (20 ov), jonka opetus järjestettiin vuorovuosin perusopinnojen kanssa.⁴² Museologiaa esittelevä opetussuunnitelma pyrki viestimään museologian tutkimuksellisesta otteesta⁴³: ”Museologian (museotieteen) keskeisenä kysymyksenä on, miksi kulttuurihistoriallista artefaktiaineistoa kerätään ja miksi ja miten siitä viestitään. Mitkä yhteisölliset tekijät vaikuttavat tietyn kulttuurihistorian ja tietyn kulttuuriperinnön tallentamiseen ja esiintuomiseen?” Perinteisen luento-opetuksen ja esseiden kirjoittamisen ohkeen tuotiin seminaarit sekä projektiopinnot, joissa laadittiin erilaisia suunnitelmia, kuten näyttely-, opetus- tai tiedotussuunnitelma yhteistyömuseoille. Aineopinnojen kaksi laajaa opintojaksoa käsittelivät museotyötä, museoita ja niiden roolia etiikan, merkitysten ja vallan näkökulmasta. Opintojaksojen sisällöt painottuivat materiaalisen kulttuurin tallentamisen problematiikkaan, mukana oli muun muassa kysymyksiä ”oman ajan esinetulvan” tallentamisesta ja ”ikuisen tallennuksen ideologiasta”. Opinnoissa nostettiin aiempaa selkeämmin esille myös museo viestijänä ja pedagogina.

Lukuvuoden 1999–2000 opetussuunnitelman esittely vahvistaa kuvaa museologiasta omana tieteenalanaan: ”Museologian erityiskohteena on aineellisen kulttuurin tallennus ja valikoiva suojelu sekä kommunikointi aineellisen kulttuurin ja kulttuuriperinnön avulla ja kautta. Tieteenä museologia on tämän työn problematisointia, analysointia ja teoreettisen taustan kehittämistä.” Samalla korostettiin konkreettista yhteistyötä museoiden kanssa. *Johdatus museologiaan* -kurssiin sisällytettiin nyt karsiva osuus (1 ov), ja uusina kursseina suunnitelmaan tulivat *Museoiden organisaatio ja yhteiskuntasuhteet* sekä *Museokommunikaatio*, joka koostui museoiden yleisöpalvelun, markkinoinnin ja näyttelytekniikan kursseista. Museoharjoittelun laajuus pieneni puoleen, mutta museoharjoittelua vaadittiin myös aineopinnoissa. Ekskursioiden lisäksi tehtiin dokumentaatioharjoituksia ja näyttelytekniikan kursseilla näyttelysuunnitelma pienoismallina.

Tuntiopettajina toimivat edelleen Juhani Kostet ja Solveig Sjöberg-Pietarinen, mutta myös John Hackman, Jorma Kontio, Kaarin Lehtonen (myöh. Kurri), Ulla Lähdesmäki, Taina Myllyharju, Henry Forssell, Mats Sjöström, Eija Suna, Kari Appelgren ja Markku Lahti. Tässä vaiheessa museologian oppiaineella oli myös oma johtoryhmä, johon kuului syksyllä 1999 edustajia arkeologian, kansatieteen, taidehistorian, Suomen historian, ja Åbo Akademin puolelta taidehistorian ja etnologian oppiaineista sekä Turun maakuntamuseosta. Museologian opintojen vakiintumisesta kertoo myös museologian opiskelijoiden ainejärjestön, Museion ry:n, perustaminen vuonna 2002. Opiskelijoiden aktivoituminen vaikutti oppiaineeseen positiivisesti: ”Se teki hyvää museologial, se teki hyvää mulle [opettajana] ja kaikil. Ja sit jotenkin sen jälkeen osas vähän rennommin ehkä ajatella”, muistelee Sirkku Pihlman 2000-luvun alkupuolta.

Museologian oppiaineen kehitys tutkintorakenteen uudistamisen jälkeen 2005–2027

Seuraava iso muutos koettiin lukuvuonna 2005–06 tutkintojärjestelmän uudistuksessa, minkä myötä opintoja alettiin mitata opintopisteinä. Samalla luovuttiin karsivasta johdatuskurssista ja opiskelijavalinta alettiin suorittaa sivuainekokeen perusteella. Lisäksi pääsyvaatimuksena oli hyväksytyt perusopinnot (enää) yhdessä museoaineessa tai musiikkitieteessä. Perusopintojen laajuus supistui tässä vaiheessa 5 ov:lla, kun taas aineopintojen laajuus kasvoi 2 ov:n

verran. Muutokset laajuuksissa pakottivat pohtimaan uudestaan, mitä perusopin-
pintojen sisällöissä on pidettävä mukana ja mitä voidaan siirtää aineopintoihin.

Opetussuunnitelmassa museologian kuvaus korostaa aikaisempaa voi-
makkaammin kulttuuriperintöä prosessina, mutta siitä voi tulkita myös pro-
sesseihin kohdistuvan kriittisen katseen. Samoin suunnitelmasta voi lukea
vahvistuneen suuntautumisen osallisuuden kysymyksiin sekä niin sanottujen
ruohonjuuritason toimijoiden näkökulmiin, joiden korostaminen on Turun
museologian opetuksessa leimallista.

Perusopinnojen tavoitteena on, että opiskelija saa käsityksen kulttuuriperintöpro-
sesseista ja nykymuseoista instituutioina, joilla on erilaiset edeltäjänsä ja seuraajansa ja omat yhteiskunnan muihin intresseihin nivoutuvat tehtävänsä. Kyseessä on kenttä, jonka valtiovalta usein pyrkii pitämään erityisessä suojeluksessaan ja myös kontrollissaan. Tällä kentällä on kuitenkin monenlaisia toimijoita: julkishallinnon toimijoita, asiantuntijoita ja tutkijoita, yritystoimijoita sekä laaja ja monipuolinen harrastajien ja asianosasten kenttä.

Perusopinnot painottivat edelleen aineellista kulttuuriperintöä, kuten museokokoelmien tuntemusta ja dokumentointi- ja tallennusprosesseja. Aineopinnot korostivat taas museokommunikaation muotoja. Perusopinnojen aiemmat kahdeksan opintokokonaisuutta jaettiin nyt neljään kokonaisuuteen. Museoharjoittelun laajuutta pienennettiin perusopinnoissa, mutta laajennettiin aineopinnojen puolella. Teemaseminaari korvasi aiemman proseminaarin, ja siinä tuotettiin lukuvuosittain tutkielma valitusta teemasta. Uusia tuntiopettajia oli tullut mukaan, muun muassa Teija Tiitinen, Jussi Lehtonen, Päivi Maaranen ja Petra Gyllenberg, myöhemmin myös esimerkiksi Maija Kärki (myöh. Mäki), Eeva Raike, Satu Reinikka ja Panu Savolainen. Johanna Lehto-Vahtera oli sijaistanut muutamaa vuotta aiemmin museologian tutkijaa ja toimi myöhemmin vuosien ajan tuntiopettajana monilla kursseilla. Erityisesti Lehto-Vahtera ja Esko Nummelin toivat opetuksessaan esiin museon yhteiskunnallisia vastuita ja tehtäviä⁴⁴.

Vuonna 2010 opetussuunnitelmien rakenne muuttui siten, että kurssisisältöjen lisäksi alettiin kirjoittaa auki kurssien tavoitteita. Suunnitelmien tutkimuksellinen ja kriittinen ote säilyi, ja sitä sanoitettiin entistä selkeämmin. Esimerkiksi *Keräilyn, antikvaarisen ajattelun ja museoiden historiaa* -kurssin kuvauksessa museolaitosta ja museotyötä tarkastellaan seuraavasti: ”[Kurssi] kannustaa kriittiseen pohdintaan erityisesti niistä rooleista, jotka eri ideologioilla, poliittisilla opeilla ja yhteiskunnallisilla käytännöillä on ollut ja on edelleen päätöksissämme tulkita, säilyttää ja tuhota kulttuuriympäristöjä.”

Uudella, *Museot yhteiskunnallisina toimijoina* -kurssilla korostettiin lainsäädännön, hallinnon ja alan eettisten sääntöjen ohella museoiden merkitystä erilaisten toimijoiden verkostoissa. Aineopintojen *Museoiden strategiat ja politiikat* -kurssin tavoitteet taas painottivat, että museo tulee nähdä ”tulevaisuuteen suuntautuvana toimijana, joka on riippuvainen toimintaympäristöstään ja sen muutoksista, mutta joka on myös yhteiskunnallinen vaikuttaja ja oman toimintansa suunnittelija, ohjaaja ja toteuttaja, sekä lyhyen että pitkän aikavälin tavoitteineen.” Turun yliopiston museologian museopuutarhoihin ja perinnekasveihin liittyvä opetus- ja tutkimustyö sai alkunsa *Näyttelysuunnittelu*-kurssin teemasta ”perinnekasvit museopuutarhoissa”. Lisäksi aineopinnoissa käynnistyi *Kulttuurinen kestävyys* -kurssi, jossa opettajana toimi muun muassa Katriina Siivonen. Tämä kurssi käsitteli kulttuurin ja kulttuurisen kestävyuden käsitteitä, säädöksiä, suojelua, kehittämistä ja hyödyntämistä. Seuraavana vuonna yhteistyö kansatieteen oppiaineen kanssa tiivistyi, kun opettajat tulivat pääosin kansatieteestä *Aineellinen kulttuuriperintö* -kurssille.

Lukuvuosien 2012–13 opintosuunnitelmassa *Museot yhteiskunnallisina toimijoina* -kurssi muuttui verkkokurssiksi. Seuraavana vuonna kurssin näkökulmaa käännettiin enemmän kohti museoiden rooleja osana erilaisia verkostoja ja toimintaympäristöjä. Museotalon osallistava käänne näkyi *Näyttelyt, pedagogiikka ja kommunikaatio* -kurssin teemassa, joka painottui osallistavaan museotyöhön, museodraamaan ja -pedagogiikkaan erityisesti ulko- ja paikallismuseoissa. Kurssia opettivat John Björkman, Marcus Lepola ja Sanna Asikainen, ja teemaseminaari käsitteli samoja aiheita. Vuoden 2013–14 opintosuunnitelma esittelee noin viikon mittaisena kenttäkurssina toteutetun *Museologian puutarhakurssin* (2 op), joka käsitteli puutarhoja, kasveja ja kasvikantoja osana vaalittavaa ja vaikuttavaa kulttuuriperintöä sekä museoiden merkitystä tähän liittyen. Yhteistyö kurssin opettajien, puutarhuri Aaja Peuran ja Luonnonvarakeskuksen tutkijan Maarit Heinosen, kanssa oli alkanut jo muutamaa vuotta aiemmin.

Lukuvuosien 2014–16 opetussuunnitelmassa museologian kuvaus nostaa museotyön tulevaisuusorientaation entistä voimakkaammin esille: ”Pohditaan, mikä museo on ideana, instituutiona ja toimijana, ja millä muuttuvilla tavoilla museo on mukana yhteiskunnassa. Tarkastellaan erityisesti, miten museot kokoelminensa [sic] kautta ja osallistamalla aineellisen ympäristömme dokumentointiin ja vaalintaan ovat mukana vaikuttamassa tulevaisuuteen, ja mitä muita toimijoita tällä samalla kentällä on samansuuntaisin

tavoittein.” Aineopinnoissa valinnaisten kurssien painotusta kasvatettiin ja valikoimaan saatiin runsaasti lisäystä, nyt myös Åbo Akademin puolelta. Uusien kurssien joukossa oli esimerkiksi humanistiseen ympäristötutkimukseen kiinnittynyt *Ympäristöhistoria*-kurssi.

Lukuvuosien 2016–18 aineopintojen osaamistavoitteissa korostuu museon vastuullinen rooli kulttuuriperintöprosesseissa, tuon roolin analysointi sekä harkitun tavoitteellinen, vaikuttava museotoiminta. *Näyttelyt ja pedagoginen toiminta* -osioon kirjattiin nyt myös yhteiskunnalliset ja edelleen ajankohtaiset teemat: ”– erityisominaisuuksien, kuten aistivammojen tai neurologisten erityispiirteiden huomioiminen museon palveluntarjonnassa. Museon vaikuttavuuden kysymyksiä esim. turvapaikanhakijoiden kotouttamisessa.” Valinnaisiin opintoihin lisättiin esimerkiksi *Johdatus digitaalisiin ihmistieteisiin* -kurssi. Sirkku Pihlmanin eläköidyttyä lukuvuonna 2018–19 museologian tutkijan tehtävää hoiti määräaikaaisesti Sofia Paasikivi ja vuodesta 2021 lähtien vakituisesti Maija Mäki. Vaihtuvateemaisen *Projektityökentely*-kurssin saattoi suorittaa osallistumalla ryhmätyönä toteutettavaan projektiin tai työpajaan. Museoyhteistyö oli vireää ja projekteja tehtiin yhdessä muun muassa Liedon Vanhalinnan ja Aboa Vetus & Ars Novan kanssa. Museologia osallistui näyttelyprojektilla myös Turun yliopiston 100-vuotisjuhlallisuuksiin. Ainoastaan koronapandemia esti yhden lukuvuoden aikana läsnäoloon perustuvat projektit.

Lukuvuosien 2020–22 aikana museologian opintosuunnitelmaa tiivistettiin rönsyjä karsimalla. Aineopintojen painopiste suunnattiin projekti- ja kurssille, ja myös *Museotoiminnan kehittäminen* -kurssilla laadittiin kehittämissuunnitelmia yhteistyömuseoille. *Museologian teorian* -kurssi tarjottiin perinteisenä kirjatenttinä, mutta muuttui seuraavassa opetussuunnitelmassa lukupiiriksi. Uusina tuntiopettajina aloittivat muun muassa Jaana Saarikoski, Virpi Tervonen ja Pekka Mannermaa, myöhemmin myös valokuvaaja Ville Mäkilä ja arkeologian oppiaineesta Juha Ruohonen, joka demonstroi drone-lennokkien avulla tehtävää dokumentointia. Avointa yliopistoa varten luotiin erillinen, osin perustutkintoluentoja hyödyntävä verkko-opintokokonaisuus, aiemmin tutkinto-opetukseen integroitujen opintojen tilalle. Uudistus mahdollisti avoimen opetuksen jopa 30 opiskelijalle, kun se aiemmin oli rajattu muutamaan henkilöön.

Uusimman, tulevaisuuteen katsovan opetussuunnitelman 2024–27 aikajakso vaihtui kolmivuotiseksi aikaisemman kahden vuoden sijaan. Opin-

tojen perusrakenne säilyi samanlaisena, mutta aineopintojen valinnaisuus lisääntyi⁴⁵. Uutuutena opetussuunnitelmaan nousi aineopintojen *Museologiaa tekemällä* -kurssi, joka käsittelee elävää kulttuuriperintöä ja perinnetaitoja sekä näiden teoreettista ja konkreettista tuntemusta⁴⁶. Museoharjoittelu on edelleen olennainen osa perusopintoja. Tuorein suunnitelma kuvaa museologiaa seuraavasti: “Tieteenä museologia on museo- ja kulttuuriperintötyön problematisointia, analysointia ja teoreettisen taustan kehittämistä. Opintojen keskiössä ovat teorian lisäksi käytännön museotyön edellyttämät taidot.” Opetussuunnitelma mainitsee myös läheisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen museokentän sekä muiden yhteisöllisten toimijoiden kanssa. Kuvauksen voi tulkita korostavan yhtäältä niin sanotun kriittisen museologian piirteitä⁴⁷ ja toisaalta jatkuvaa tasapainottelua käytännön museotyön taitojen sekä museologian teoreettisemmän annin välillä.

Museologia on edelleen laaja, perus- ja aineopintoja tarjoava sivuaine Turun yliopistossa, mutta museologian opiskelijat eivät valitettavasti enää tuota esimerkiksi proseminaritöitä. Museologisia kysymyksiä tarkastelevia pro gradu -tutkielmia valmistuu ajoittain niistä oppiaineista, joista museologian opintoihin on hakeuduttu. Humanistisiin tieteisiin kohdistuneet säästöpainet tuskin parantavat tilannetta lähivuosina. Museokenttä kuitenkin selvästi tunnistaa museologisen koulutuksen tarpeen, ja opinnot muodostavat monelle ammatti-identiteetin perustan⁴⁸. Avoimessa yliopistossa suoritettavat museologian kurssit ovat osoittautuneet ainakin Turussa erittäin suosituiksi. Museologian tunnustaminen lainsäädännön tasolla museoammattilaisuuden merkinä turvaa ainakin toistaiseksi museologian oppiaineen olemassaoloa Suomessa. Pohjoismaissa museologian asema ja koulutustilanne vaihtelee: esimerkiksi Norjassa vastaavaa lainsäädäntöä ei ole, ja Tanskassa taas ei museologiasta pysty väittelemään missään yliopistossa⁴⁹.

Päätelmiä museologian merkityksestä ja vaikuttavuudesta

Turun yliopiston museologian opetussuunnitelmat antavat kuvan paitsi opetuksen järjestämiseksi tehdyistä valinnoista ja tarjolla olleista resursseista niin myös siitä, millaista neuvottelua museologian olemuksesta on käyty. Useat lausahdukset ovat säilyneet vuodesta toiseen suunnitelmateksteissä, mutta lähes vuosittain jotakin kohtaa on kirjoitettu uudelleen. Suunnitelmat nostavat esiin uusia, tärkeiksi koettuja näkökulmia alkaen museologian tarpeellisu-

desta, edeten oppiaineen tieteellisen merkityksen korostamiseen ja lopulta syventyen pohtimaan museologian tehtävää kulttuuriperinnön ja sen prosessien reflektioijana, tulkitsijana ja uudistajana. Opetuksen resurssit ovat aina olleet varsin niukat. Pienellä oppiaineella on kuitenkin ollut vapautta toimia, ja laitos on varjellut sitä esimerkiksi liialta hallinnon taakalta.

Museologi Élise Dubuck⁵⁰ on problematisoinut museologian opetus-suunnitelmia niissä näkyvästä tendenssistä ylläpitää nykytilaa eli olemassa olevia museoalan institutionaalisia rakenteita sekä toimintatapoja. Hänen mukaansa museologian opetus voisi paitsi havainnoida myös aktivoida muutosta alalla. Suomalaisen museologian opetussuunnitelmatyössä olisi niin ikään pohdittava entistä pontevammin sitä, millä tavoin museoala on muutoksessa, millä tavoin alaa pitäisi mahdollisesti pyrkiä tietoisesti muuttamaan, millaisia tulevaisuuden tarpeita alalla on, sekä sitä, miten opetus voisi vastata näihin tarpeisiin. Esimerkiksi Turussa on valittu suuntautuminen elävän kasviperinnön tutkimukseen ja opetukseen, jolloin museologinen työ ja tutkimus on kiinnittynyt erityisesti kestävyuden, monimuotoisuuden ja paikallisen osallisuuden kysymyksiin.

Museologia tarjoaa monenlaisia teorioita ja menetelmiä kulttuuriperinnön, museoiden, museotyön ja -käytänteiden tarkasteluun. Museologian opetuksessa kenties olennaisin tasapainoilu juontuukin museotyön käytännön ja teorian yhdistämisestä⁵¹. Lisäksi museologia on lähtökohtaisesti poikkitieteellistä tutkimusta ja moninaisia tieteenaloja edustavien tutkijoiden yhteistyötä, mihin harjaannutaan jo opiskeluaikoina. Opiskelijat tuovat kukin mukanaan oman pääaineensa teoreettiset näkökulmat, teemat, sisällöt ja oppihistorian, joita he hyödyntävät myöhemmin myös käytännön museotyössä. Samalla opiskelijat löytävät yhteisen alan ja kielen, museologian ja museoammattilaisen ammatti-identiteetin version.

Turussa museologia on pyrkinyt pitämään käytännön taidot vahvasti mukana, mutta korostanut samalla tieteenalan teoreettisen ymmärryksen ja kriittisen katseen tarpeellisuutta. Yhdessä tekemällä on opeteltu myös museotyölle tyypillistä ryhmässä toimimista. Projekti- ja kenttäkurssit, hankkeet, ekskursiot, vierailevat luennoitsijat ja museoharjoittelu luovat konkreettisia yhteyksiä työelämään ja mahdollistavat vaikutteiden valumisen molempiin suuntiin. Suomen Museoliiton ja Museoviraston tuottamia materiaaleja sekä museolainsäädäntöä on hyödynnetty aktiivisesti alusta lähtien, ja opinnoissa käytetty kirjallisuus on aina ollut kansainvälistä.

Vaikka museologian oma, ainutlaatuinen luonne on painottunut jo kauan, on opetus yhtäältä seurailut ja toisaalta enteillyt museotyön ja museologian kenttään kuuluvien tieteenalojen käännteitä ja kehitystä. Jo ensimmäiset opetussuunnitelmat tarkastelivat museon roolia ja valtaa yhteiskunnassa, mutta ymmärrys kulttuuriperinnöstä prosessinomaisena ilmiönä piirtyi korostuneesti esiin vuoden 2005 jälkeen. Museoalan lävistänyt osallistava käänne, moniaistisuus, affektiivisuus sekä erityisesti saavutettavuuden eri muodot ovat värittäneet opetusta 2010-luvulta lähtien. Museoiden merkitys muutoksen tallentajina ja tekijöinä on ollut läsnä museologian opetuksessa alusta lähtien; tällä hetkellä esillä on museoaktivismiin, monimuotoisuuteen ja yhdenvertaisuuteen puretuva tutkimus⁵².

Museologiaa ruokkineista tutkimussuuntauksista mainittakoon esimerkiksi humanistinen ympäristötutkimus, jonka vaikutuksia on 2000-luvulla välittynyt museologian opetukseen. Voitaneen myös väittää museologiassa tehdyn opetuksen ja tutkimuksen myös osaltaan aktivoineen ja vahvistaneen tätä suhteellisen tuoretta tutkimussuuntausta. Ympäristöä, luontoa ja ilmastonmuutosta koskevat aiheet tulivat museologian opetussuunnitelmiin jo 1990-luvun alussa ja museopuutarhat kymmenisen vuotta myöhemmin. Yhteiskunnan digitalisoituminen on luonut tarpeen museoiden digitalisointia ja digitalisoituvia käytäntöjä koskevalle tutkimukselle ja opetukselle. Paisuneet kokoelmat ja näyttelyhankkeet taas vaativat koordinoitaitoja, rahoituslähteiden tuntemusta ja kykyä ennakoida tulevaa.⁵³

Turun museologialla on tietyllä tavalla kaksijakoinen suhde museoihin ja museolaitokseen instituutiona. Museoharjoittelu tuli opintojen pakolliseksi osaksi 30 vuotta sitten, kaksi vuotta silloisen uuden museolain (729/1992) voimaantulon jälkeen. Tarkoituksena oli saada opiskelijat kentälle, ammatillisesti hoidettuihin museoihin oppimaan alan ammattilaisten ohjauksessa ja kasvamaan museotyöhön. Viimeistään harjoittelussa monille valkeni museotyön todellisuus sekä ne moninaiset työtavat ja asiantuntijuudet, joita museoissa tarvitaan. Turun museologian opetussuunnitelmatyössä tämä monimuotoisuus tunnistettiin. Instituutiota ylläpitävien käytäntöjen tuntemuksen lisäksi on haluttu purkaa viranomais- ja asiantuntijalähtöistä diskurssia sekä painottaa työtä paikallisella tasolla, toimintaa yhteisöjen hyväksi. Turun eetosta kuvaileekin hyvin Sirkku Pihlmanin lausahdus: “Mun mielestä museoinstituutio olkoon niin vapaa kuin se ikinä pystyy ja tehköön kaikkea.”

Resurssit tutkimukselle ovat aina olleet niukat, mutta erityisesti yhteiskunnalliselta vaikuttavuudeltaan museologia Turun yliopistossa on näyttänyt niin sanotusti kokoaan suurempana. Muun muassa siitä syystä, että monet museologian hankkeista ovat monitieteisiä tai poikkitieteellisiä, pitkäkestoisuu-
dessaan kehittyviä ja opetustyöhön integroituja, mistä esimerkkinä jo lähes 20 vuotta toiminut museopuutarhoihin kiinnittyvä tutkimus- ja opetustoiminta (ks. myös <https://sites.utu.fi/elavakasviperinto/>). Museologisen tutkimuksen vaikuttavuus tarkoittaakin tässä tapauksessa erityisesti paikallista ja yhteisöllistä vaikuttavuutta. Opintoihin kuuluvat yhteistyöprojektit nivoutuvat osaksi museoiden ja niiden lähiyhteisöjen toimintaa vaikuttaen yhteisölähtöisenä ja mukaan ottavana voimavarana. Tutkimukseen kuuluvan julkaisutoiminnan tai seminaarien kautta museologian vaikutukset laajenevat paikallistasojen ulkopuolelle – museo- ja arkistoalan foorumeille, muiden kulttuuriorganisaatioiden vaikutuspiiriin sekä lähitieteiden tiedoksi ja hyödyksi. Museologia on siten jatkuvassa liikkeessä, teorian ja käytännön vuoropuhelussa, ja hyvä niin.

Viitteet

- 1 Jyväskylän yliopisto 2024.
- 2 Helsingin yliopisto 2023.
- 3 Oulun yliopisto 2023.
- 4 Tampereen yliopisto 2023.
- 5 Mäki & Pihlman 2015.
- 6 Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2022, 227.
- 7 Esim. Karjalainen 2007.
- 8 Hotti 2012, 41.
- 9 Karjalainen 2007.
- 10 Hotti 2012, 41.
- 11 Thomas ym. 2018.
- 12 Pihlman 2006.
- 13 Vilkuna 2010.
- 14 Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2022.
- 15 Toim. Tuominen & Wessman.
- 16 Enqvist 2021; Robbins 2021; Smeds 2021; Vilkuna 2021.
- 17 Toim. Kinanen 2007.

- 18 Toim. Heinonen & Lahti 1988, ja uudistetut painokset 1996, 2001 ja 2007.
- 19 Toim. Pettersson & Kinanen.
- 20 Toim. Rastas & Koivunen 2021.
- 21 Rastas & Koivunen 2021, 9.
- 22 Decker 2016; Lorente 2012.
- 23 Dubuc 2011; Kasprzyk 2023.
- 24 Robenalt ym. 2022.
- 25 Welsh 2012.
- 26 Lindqvist 2019.
- 27 Piekkola, Suojanen & Vainio 2013.
- 28 Esim. MOMSI-projekti, USA (The Measurement of Museum Social Impact [MOMSI] 2022).
- 29 Falk ym. 2023.
- 30 Museovirasto 2022; Museovirasto 2016.
- 31 Paaskoski ym. 2022.
- 32 Ks. Kaavio 1.
- 33 Vilkuna 2010, 339.
- 34 Mäki & Pihlman 2015.
- 35 Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2022, 226.
- 36 Vilkuna 2021, ks. myös Smeds 2021.
- 37 Trebunia-Staszal 2023.
- 38 Opintoviikko (ov) = n. 40 tuntia opiskelijan työtä, vrt. nykyinen opintopiste (op) = n. 27 tuntia opiskelijan työtä.
- 39 Pihlman 9.5.2018.
- 40 Pihlman 9.5.2018.
- 41 Pihlman 9.5.2018.
- 42 Jyväskylän yliopistossa aineopintoja oli alettu tarjota jo vuonna 1993 (Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2022, 227).
- 43 Ks. myös Lorente 2012.
- 44 Pihlman 9.5.2018.
- 45 Pakollisia opintoja on suoritettava 20 op, valinnaisia 15 op.
- 46 Ks. myös Kasprzyk 2023 ja “perinteisten” aiheiden paluu uusilla paradigmoilla.
- 47 Smeds 2021.
- 48 Turunen 2024.
- 49 Ks. Lindqvist 2019; Larsen 2019.
- 50 Dubuck 2011.
- 51 Ks. myös Decker 2016; Lorente 2012.
- 52 Esim. Janes & Sandell 2019; Rastas & Koivunen 2021.
- 53 Projektinhallinnan ja museotyön osaamisvaatimuksista, ks. Kasprzyk 2023; Trebunia-Staszal 2023; Pettersson 2021.

Lähteet

Aineistolähteet

- Museologian oppiaineen opetussuunnitelmat 1984–2027 (pois lukien 1998–1999 ja 2008–2010), Turun yliopisto.
- Pihlman, Sirkku. Haastattelu Maija Mäelle osana Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry:n veteraanikansatieteilijöiden haastatteluja 9.5.2018. (Haastattelu on haastattelijan hallussa.)

Kirjallisuus

- Decker, Juilee 2016. Beyond Cul-de-Sac Pedagogy. Museum studies as a landscape of practice. *The Journal of Inclusive Scholarship and Pedagogy* 26(2), 176–193.
- Dubuc, Élise 2011. Museum and university mutations: the relationship between museum practices and museum studies in the era of interdisciplinarity, professionalisation, globalisation and new technologies. *Museum Management and Curatorship* 26(5), 497–508. <https://doi.org/10.1080/09647775.2011.621734>
- Enqvist, Johanna 2021. Reflections on Museology – Classifications, conceptualisations and concepts at the core of museology theory and practice. Teoksessa Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen & Anna Wessman (toim.) *Museum Studies – Bridging Theory and Practice*, 18–39. ICO-FOM & University of Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8964-4>
- Falk, John H., Nicole Claudio & David Meier 2023. *Measuring the Public Value of Finnish Museum Experiences. Institute for Learning Innovation*. Measuring-the-Public-Value-of-Museum-Experiences-FINAL-REVISED.pdf <https://www.instituteforlearninginnovation.org/project/measuring-the-public-value-of-finnish-museum-experiences/> Viitattu 1.9.2024.
- Heinonen, Jouko & Markku Lahti (toim.) 2007 [1988]. *Museologian perusteet*. Suomen Museoliitto, Helsinki.
- Helsingin yliopisto 2023. Avoin yliopisto: museologia. <https://www.helsinki.fi/fi/hakeminen-ja-opetus/avoin-yliopisto/avoimet-opinnot-koulutusohjelmittain/kulttuuriperinton-opinnot/museologian-opinnot/> Viitattu 29.8.2024.
- Hotti, Ulla 2012. *Akateeminen opetussuunnitelma innovaationa: Aineenopettajan pedagogiset opinnot 2005–2008 –opetussuunnitelman toteutuminen pedagogisena ja didaktisena opiskelu- ja oppimisympäristönä opettajuuden kehittymisen kannalta opiskelijoiden kokemana*. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7855-2>
- Janes, Robert R. & Richard Sandell (toim.) 2019. *Museum Activism*. Routledge, London & New York.
- Jyväskylän yliopisto 2024. Museologia avoimessa yliopistossa. <https://www.jyu.fi/fi/avoin-yliopisto/opinnot/museologia-avoimessa-yliopistossa/> Viitattu 29.8.2024.
- Karjalainen, Asko 2007 (toim.) *Akateeminen opetussuunnitelmatyö*. Oulun yliopisto. Opetuksen kehittämisyksikkö. https://mycourses.aalto.fi/pluginfile.php/191204/mod_resource/content/1/akateeminen%20opetussuunnitelmaty%C3%B6_2007.pdf/ Viitattu 1.9.2024.
- Kasprzyk, Damian 2023. Teaching Museology, Understanding the Museum. On the Increased Need for Dialogue, Listening, and Observation (Voice From Łódź). *Zbiór Wiadomości Do Antropologii Muzealnej* 10, 221–238. https://zwam.ptl.info.pl/wp-content/uploads/2023/12/02_06_D_Kasprzyk_Teaching_Museology_Understanding_the_Museum.pdf/ Viitattu 1.9.2024.
- Kinanen, Pauliina (toim.) 2007. *Museologia tänään*. Suomen Museoliitto, Helsinki.
- Larsen, Ane Hejlskov 2019. Uddannelser til museums- og kulturarvsbranchen i Danmark. Teoksessa Katja Lindqvist (toim.) *Kompetens i museisektorn. Politik, praktik och relationen till högre utbildning*, 221–238. Nordic Academic Press, Lund.

- Lindqvist, Katja 2019. Högskoleutbildningar med museinriktning i de nordiska länderna - mellan politik och praktik. Teoksessa Katja Lindqvist (toim.) *Kompetens i museisektorn. Politik, praktik och relationen till högre utbildning*, 269–301. Nordic Academic Press, Lund.
- Lorente, Jesús-Pedro 2012. The development of museum studies in universities: from technical training to critical museology. *Museum Management and Curatorship* 27, nro 3, 237–252. <https://doi.org/10.1080/09647775.2012.701995>
- Malmisalo-Lensu, Anne-Maija & Minna Mäkinen 2022. Kohti museoammattia: museologian opintoja ja opetusta Jyväskylän yliopistossa. Teoksessa Helena Lonkila, Jukka Hako, & Anna-Maija Halme (toim.) *Maassa, puussa ja ilmassa: Janne Vilkkunan juhla-kirja*, 224–237. Suomen Kotiseutuliitto, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-68421-5-8>
- Museovirasto 2016. Museoiden arviointimalli. <https://www.museoarviointi.fi/> Viitattu 1.9.2024.
- Museovirasto 2022. Museoiden arviointi ja vertaiskehittäminen. <https://www.museovirasto.fi/fi/museoalan-kehittaminen/tyokalut-ja-verkostot/museoiden-arviointi-ja-vertaiskehittaminen/> Viitattu 1.9.2024.
- Mäki, Maija & Sirkku Pihlman 2015. Uteliaisuutta, innostusta ja luovuutta. Museologian tutkija Sirkku Pihlman. *Hiiskuttua*. <https://sites.utu.fi/hiiskuttua/uteliaisuutta-innostusta-ja-luovuutta-museologian-tutkija-sirkku-pihlman/> Viitattu 29.8.2024.
- Oulun yliopisto 2023. Kulttuuriperinnön opetus käynnistyy vuoden 2024 alussa. <https://www oulu.fi/fi/uutiset/kulttuuriperinnon-opetus-kaynnistyy-vuoden-2024-alussa> Viitattu 30.8.2024.
- Paaskoski, Leena, Katriina Siivonen, Noora Vähäkari, Pauliina Latvala-Harvilahhti, Päivi Pelli, Maria Granlund & Teppo Hujala 2022. *Dynaaminen museo ja tulevaisuusperintöverstas. Käsikirja museoiden ekososiaaliseen sivistystyöhön*. Luston julkaisuja 6. Suomen Metsä-museo Lusto, Savonlinna. <https://lusto.fi/wp-content/uploads/2022/03/lusto-dynaaminen-museo.pdf/> Viitattu 1.9.2024.
- Pettersson, Susanna 2021. Museum Leadership – New competencies and the cycle of change. Teoksessa Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen & Anna Wessman (toim.) *Museum Studies – Bridging Theory and Practice*, 118–136. ICOFOM & University of Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8964-4>
- Pettersson, Susanna & Pauliina Kinanen (toim.) 2010. *Suomen museohistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Pihlman, Sirkku 2006. Mitä kuuluu museologian opetuksen käytäntöihin? *Kuriositeettikabi.net* 1/2006. <https://kabi.museion.fi/2023/12/26/mita-kuuluu-museologian-opetuksen-kayntoihin/> Viitattu 29.8.2024
- Rastas, Anna & Leila Koivunen (toim.) 2021. *Marginaaleista museoihin*. Vastapaino, Tampere.
- Robbins, Nina 2021. Locating Museology Outside the Box. Teoksessa Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen & Anna Wessman (toim.) *Museum Studies – Bridging Theory and Practice*, 40–62. ICOFOM & University of Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8964-4>
- Robenalt, Erica, David Farrell-Banks & Katie Markham 2022. Activist Pedagogies in Museum Studies and Practice: A Critical Reflection. *Journal of Museum Education* 47(4), 401–413. <https://doi.org/10.1080/10598650.2022.2147359>
- Smeds, Kerstin 2021. Critical Museology, Social Museology, Practical Museology or What? - International museologies and Scandinavia. Teoksessa Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen ja Anna Wessman (toim.) *Museum Studies – Bridging Theory and Practice*, 63–85. ICOFOM & University of Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8964-4>
- Tampereen yliopisto 2023. Museologia. <https://www.tuni.fi/fi/tutustu-meihin/museologia#switcher-trigger-esittely/> Viitattu 29.8.2024.
- The Measurement of Museum Social Impact (MOMSI) 2022. <https://museumsocialimpact.org/> Viitattu 1.9.2024.

- Thomas, Suzie, Anna Wessman & Eino Heikkilä 2018. Redesigning the museum studies programme at the University of Helsinki: towards collaborative teaching and learning. *Museum Management and Curatorship* 33(4), 344–364.
<https://doi.org/10.1080/09647775.2018.1485115>
- Trebusia-Staszal, Stanisława 2023. Between Museum Theory and Practice: Museological Education Illustrated by the Ethnology Curriculum at the Jagiellonian University. *Zbiór Wiadomości Do Antropologii Muzealnej* 10, 179–194.
- Turunen, Arja 2024. Museoalan työntekijät ovat tyytyväisiä museologian opintoihin. *Museo*.
<https://museolehti.fi/kentalta/museoalan-tyontekijat-ovat-tyytyvaisia-museologian-opintoihin/> Viitattu 9.12.2024.
- Turun yliopisto 2018–2024. Opinto-opas. Museologian opetussuunnitelmat 2018–2027.
<https://opas.peppi.utu.fi/fi/ohjelma/3645?period=2018-2020/> Viitattu 31.8.2024.
- Vilkuna, Janne 2010. Museologia ja Suomen museot. Teoksessa Susanna Pettersson & Pauliina Kinanen (toim.) *Suomen museohistoria*, 332–346. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Vilkuna, Janne 2021. The Genesis of Finnish Museology. Teoksessa Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen ja Anna Wessman (toim.) *Museum Studies – Bridging Theory and Practice*, 86–117. ICOFOM & University of Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8964-4>
- Welsh, Peter H. 2013. Preparing a new generation: thoughts on contemporary museum studies training. *Museum Management and Curatorship* 28(5), 436–454.
<https://doi.org.ezproxy.utu.fi/10.1080/09647775.2013.850830>

Sammandrag

I denna artikel undersöks museologiutvecklingen som en akademisk disciplin vid Åbo universitet. Granskningsperioden börjar 1982 och slutar med den nyligen skapade läroplanen för 2024–2027. Materialet för denna artikel består av läroplaner, stödda av intervudata. Genom dessa avslöjas insikter om museologins påverkan, både som ett studieområde och när det gäller dess inflytande på museiarbete. Utvecklingen av läroplanen återspeglar influenser från humanistisk forskning, särskilt från kulturstudier. Undervisningen har erkänt de förändringar som sker inom museiarbete och har också varit proaktiv när det gäller att ta itu med nya forskningsteman. Teman relaterade till hållbarhet och levande växtarv har särskilt stärkts inom disciplinen under det senaste decenniet. Den karaktäristiska vävningen av teori och praktik inom museologi framgår i läroplanerna genom åren. I Åbo har museologi, särskilt i grundstudierna under 1980- och 1990-talen samt senare i de mellanliggande studierna, vanligtvis syftat till att upprätthålla en stark betoning på praktiska färdigheter samtidigt som den teoretiska förståelsen och ett kritiskt perspektiv inom området noterats. Kursprojekt är integrerade i arbetet vid lokala museer, så att deras påverkan kan förstås särskilt på nivån av lokalt museiarbete och som en samhällsorienterad, inkluderande resurs riktad mot museets egen lokala gemenskap.

Summary

In this article, the development of museum studies is examined as an academic discipline at the University of Turku. The review period begins in 1982 and ends with the recent creation of the curriculum 2024–2027. The materials for this article consist of curricula, supported by interview material. Through these, insights into the impact of museum studies are revealed; as a field of study as well as in terms of the influence on museum work. The development of the curriculum reflects influences from humanistic research, particularly from cultural studies. While the teaching has acknowledged the changes taking place in museum work, it has also been proactive in addressing new research themes. E.g. themes related to sustainability and living plant heritage have notably strengthened within the discipline, particularly over the past decade. The characteristic intertwining of theory and practice in museum studies is evident in the curricula throughout the years. In Turku, especially in the basic studies during the 1980s–1990s as well as later in the intermediate studies, have typically aimed to maintain a strong emphasis on practical skills while also noting the necessity of theoretical understanding and a critical perspective within the field. Course projects are integrated into the work of local museums and communities. This is the reason that the impacts of teaching activities are the most clearly understood from the perspectives of local communities and museums, even though the academic impacts are wider and deeper in the Finnish field of museum and cultural studies.

Kirjoittajat | Författarna

FT Maija Mäki toimii museologian yliopistonlehtorina Turun yliopistossa ja on yhteiskuntaetnologian dosentti. Hän on suorittanut opettajan pedagogiset opinnot ja julkaissut yliopistopedagogiikkaan kiinnittyviä artikkeleita. Museologiaa hän on opettanut yksittäisten kurssien osalta vuodesta 2005 alkaen.

FM Jaana Saarikoski toimii Turun yliopiston museologian tuntiopettajana sekä avoimen yliopiston puolella perusopinnojen koordinaattorina ja tuutoriohjaajana. Hän on suorittanut maisterintutkimuksen etnologian oppiaineeseen. Tällä hetkellä hän työskentelee Yrjö Väisälä -museossa Tuorlan observatoriolla.

Fil. dr. Maija Mäki är universitetslektor i museologi vid Åbo universitet och docent i samhällsetnologi. Hon har genomfört pedagogiska studier för lärare och publicerat artiklar med anknytning till universitetspedagogik. Hon har undervisat i museologi för enskilda kurser sedan 2005.

Fil. mag. Jaana Saarikoski arbetar som timlärare i museologi vid Åbo universitet samt som koordinator och tutorlärare för grundstudier vid öppna universitetet. Hon har en magisterexamen i etnologi. För närvarande arbetar hon på Yrjö Väisälä-museet vid Tuorla observatorium.